

Directeur: Prof. Dr. C.H. Edelman

(047.1)
373 II

631.476: 631.61 (-715.1)

STICHTING VOOR BODEMKARTERING
WAGENINGEN
BIBLIOTHEEK

DE BODEMGESTELDHEID VAN HET D.U.W.-OBJECT

HASKERVEENPOLDER A (FR.)

door:

Ir J. Onossen, bodemkundige
en J.J. Vleeshouwer, karteerder A
bij de Stichting voor Bodem-
kartering.

Wageningen, Augustus 1953.

INHOUD

Woord Vooraf

I Inleiding

II Algemene beschrijving van de bodemgesteldheid

Oligotroof veen

Gliede

Het zand

"Hotte"

Het weggraven van zand

De hagen {
ribben
zetwallen

De kragge

Het slijk

III Legendabeschrijving van de bodemkaart

IV Legendabeschrijving van de cultuurkaart

Bijlagen:

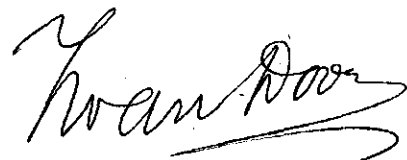
1. Bodemkaart van het D.U.W.-object Haskerveenpolder A, schaal 1:2500
2. Cultuurkaart van het D.U.W.-object Haskerveenpolder A, schaal 1:2500.

WOORD VOORAF

In opdracht van de Ontginningsmaatschappij De Drie Provinciën werd op verzoek van de Rijksdienst voor de Uitvoering van Werken een onderzoek ingesteld naar de bodemgesteldheid van het object Haskerveenpolder A.

Het werk stond onder leiding van Ir J. Cnossen en werd uitgevoerd door de karteerder A. J. J. Vleeshouwer in het voorjaar van 1953.

DE ADJUNCT-DIRECTEUR VAN DE
STICHTING VOOR BODEMKARTERING,

(Z. van Doorn)

I INLEIDING

Het gekarteerde gebied, ca 15 ha groot, is gelegen in de Haskerveen-polder, in de gemeente Haskerland (provincie Friesland) ± 600 m ten n o van het kruispunt van Rijksweg 43 met de weg naar Stobbega en de weg naar Oudehaske.

Het betreft hier een gebied, dat oppervlakkig bekeken op een veenontginningsobject lijkt. In wezen is het echter geheel verschillend. Toch is voor de benaming van de diverse onderwerpen de nomenclatuur van de veenontginningen gebruikt. Echter zal men steeds voor ogen moeten houden, dat de begrippen hier een totaal verschillende inhoud hebben. Een en ander wordt bij de beschrijvingen in het onderstaande nog toegelicht.

Het object is in het algemeen gekenmerkt door:

- a. Brede en smalle trekgraten, ontstaan doordat zand voor de aanleg van de spoordijk Heerenveen - Akkrum en voor de aanleg van de Rijksweg no 43 tot vrij grote diepte is weggegraven en afgevoerd.
- b. Hagen, min of meer smalle streken land, gelegen in en tussen de trekgraten. De hagen zijn onder te verdelen in:
 - 1e Ribben, die zijn opgebouwd uit vast, onverwerkt zand. Ze zijn ontstaan, doordat bij het weggraven van zand smalle streken gespaard werden.
 - 2e Zetwallen, die zijn opgebouwd uit los verwerkt zand, met keileembrokken en veenresten. Dit materiaal, dat voor de aanleg van wegen enz. niet bruikbaar is, is waarschijnlijk niet in zijn geheel afkomstig uit het object zelf, maar is gedeeltelijk ook van elders aangevoerd.
- c. Vast land, waaruit geen zand is weggegraven.

Onderbemaalen trekgraten liggen in het zuid-westen en het noorden van het object. Het overtollige water wordt via een ondergrondskanaal naar het noorden afgevoerd.

Het waterpeil in de trekgraten, gelegen in het midden en het zuidelijk

deel van het gekarteerde gebied, is ca 1.25 m - F.Z.P.

Twee kaarten, schaal 1:2500, werden samengesteld:

- 1e Een bodekaart, waarop de verschillen in bodemgesteldheid zijn aangegeven. Bovendien is op deze kaart de diepte van de trekaten aangegeven t.o.v. het peil in de winter.
- 2e Een cultuurkaart, die de cultuurtoestand van het object weergeeft.

De terreinopnamen werden met behulp van luchtfoto's op schaal 1:2500 uitgevoerd.

Daar van dit object geen hoogtecijfers bekend waren, zijn de diepten van de trekaten aangegeven t.o.v. het waterpeil in de winter, dus bij een betrekkelijk hoge waterstand.

II. ALGEMENE BESCHRIJVING VAN DE BODEMGESTELDHEID

Oorspronkelijk heeft het gekarteerde gebied deel uitgemaakt van een veenlandschap met een zeer ondiepe, zwak golvende pleistocene zandondergrond. De mogelijkheid, dat een gedeelte van het object bestaan heeft uit een zandopduiking, waarop door de hogere ligging boven de omgeving, geen veen heeft kunnen groeien, mag niet uitgesloten worden geacht. Een en ander is echter door de vergravingen moeilijk meer na te gaan.

In die gedeelten, waar oorspronkelijk veen op de zandondergrond heeft gelegen, bestond het bodemprofiel van boven naar beneden uit:

- a. Oligotroof-veen, ter dikte van 30 - 60 cm.

Dit veen is nu door de betrekkelijk hoge ligging boven het grondwater, vooral bovenin vrij sterk ingedroogd en zwart van kleur.

- b. Gliede, een smerende, venige laag met een lage pH, die sterk aan zwarte schoensmeer doet denken. Deze laag is doorgaans 10 - 20 cm dik.

- c. Het zand, dat een zeer zwak golvend relief vertoont, is fijn tot matig fijn van samenstelling. Slechts op één plaats steekt de zandondergrond boven het oorspronkelijke veendek uit.

- d. "Hotte", een 20 - 40 cm dikke, sterk massieve, licht bruin gekleurde, naar H₂S ruikende laag, kan plaatselijk in het ongeroerde sandprofiel voorkomen. Soms is de "hotte" weinig ontwikkeld, in welk geval ze "hotteveen" genoemd wordt.

Doorgaans komt de "hotte" op een diepte van ca 80 - 150 cm voor, een enkele maal dieper. Het materiaal staat bij de boeren zeer slecht aangeschreven, om zijn buitengewoon ongunstige landbouwkundige eigenschappen.

Het weggraven van zand is als volgt in zijn werk gegaan:

Het veendek werd weggegraven en afgevoerd, mogelijk in de vorm van turf. De gliedelaag, die tussen het veen en de zandondergrond voorkomt, werd eveneens verwijderd. Eerst daarna werd het zand met behulp van

draglines weggegraven. De "hotte", die in het zand voorkwam, was niet bruikbaar en is gedeeltelijk weer in de trekaten teruggestort.

In het gebied, dat ongeveer in het midden van het object ligt, is wel het veen maar niet de gliede van het zandprofiel verwijderd. Men heeft hier, waarschijnlijk omdat er teveel hotteveen in het profiel voorkomt, van het weggraven van het zand afgezien.

Bij type Uh (zie de bodemkaart) is het zand vrijwel tot op het "hotteveen" weggegraven, zodat dit veen daar slechts ca 10 - 20 cm onder het maaiveld voorkomt.

De hagen, smalle streken land die in de trekaten voorkomen, kunnen in twee groepen worden onderverdeeld:

- a. Ribben, bestaand uit vast onverwerkt zand, met eventueel een "hotte" laag in het zand.
- b. Zetwallen, opgebouwd uit verwerkt zand, dat niet geschikt was voor de aanleg van wegen, enz.

De kragge, het bij de verlanding van de trekaten gevormde wortelnet van allerlei waterplanten, zoals riet en liedodden, heeft zich voornamelijk in het midden en het zuid-oostelijk deel van het object ontwikkeld. Waarschijnlijk moet de oorzaak hiervan gezocht worden in het feit dat dit gebied veel eerder uitgegraven is dan de overige.

In de onderbemaalen trekaten heeft zich alleen daar kragge kunnen ontwikkelen, waar het zand ondieper dan 0.5 m onder het wateroppervlak voorkomt.

Het slik, dat doorgaans onder de kraggen voorkomt, ontbreekt bij de kraggelanden in de ondergronden dan ook vrijwel geheel. Elders in het gekarteerde object is het slik altijd sterk waterig van samenstelling.

Ten aanzien van de ontginning kunnen de volgende suggesties misschien hun nut hebben.

1e De gliede en de hotte, gezien hun slechte landbouwkundige eigenschappen, zo diep mogelijk weg werken.

2e Het materiaal van de zetwallen is door de aanwezigheid van keileem- en veenbrokken goed geschikt om als teeltlaag te gebruiken.

III LEGENDABESCHRIJVING VAN DE BODEMKAART

De legenda van de bodemkaart is in enkele groepen onderverdeeld:

- O. Onverwerkte sandprofielen
- V. Verwerkte sandprofielen
- U. Uitgegraven gebieden

O. Onverwerkte sandprofielen

01. Veen en gliede op onverwerkt zand: 30 - 60 cm mosveen op 10 - 20 cm gliede op onverwerkt zand.

In een gedeelte van het object komt op een diepte, variërend van 80 - 150 cm onder het maaiveld ca 20 - 40 cm "hotte" of "hotteveen" voor. Dit is met een bijzondere onderscheiding op de bodemkaart aangegeven.

02. Gliede op onverwerkt zand: 10 - 20 cm gliede op onverwerkt zand.

In dit type komt de 20 - 40 cm dikke laag "hotte" of "hotteveen" steeds voor, doorgaans op een diepte variërend tussen 80 en 150 cm onder het maaiveld.

03. Onverwerkt zand

Bij deze profielen zijn zowel het veendek als de gliedelaag verwijderd. Het gehele sandprofiel is echter ongeroerd, terwijl evenals elders, ook hier de 20 - 40 cm dikke laag "hotte" of "hotteveen" op een diepte van 80 - 150 cm onder het maaiveld kan voorkomen.

04. Zandopduiking

Deze betrekkelijk kleine oppervlakte ligt als een kep in het land en heeft steeds zo hoog gelegen, dat het veen er vermoedelijk nooit overheen heeft kunnen groeien. De "hotte"-laag komt hier wel voor, maar is niet venig ontwikkeld.

Ot. Tuingrond: 50 - 60 cm zwarte, humeuze teelaarde op 5 - 10 cm gliede onverwerkt zand.

Alleen het zuidelijkste van de twee percelen tuinbouwgrond bevat een ca 20 cm dikke hottelaag, die op een diepte van 130 - 150 cm onder het maaiveld voorkomt.

V. Verwerkte zandprofielen

VI. Zetwallen: 175 - 250 cm verwerkt zand op onverwerkt zand.

Het verwerkte zand bestaat uit een heterogeen mengsel van loodzand, roodzand, wat keileembrokken en enkele veenresten.

In het zuidelijkste deel van het gekarteerde gebied rust het verwerkte zand doorgaans op keileem. De keileem bevindt zich steeds dieper dan 2 m onder maaiveld.

V . Afgegraven zetwallen: 100 - 150 cm verwerkt zand op onverwerkt zand.

Door egalisatie zijn deze zetwallen als het ware onthoofd waardoor de gronden nu ca 100 - 150 cm lager liggen dan voorheen.

U. Uitgegraven gebieden

De diepte, tot waar het zand in de verschillende gedeelten van het object is weggegraven, loopt zeer uiteen. Waar de vaste ondergrond in de trekaten dieper dan 0.5 m onder het waterpeil in de winter voorkomt, is de zanddiepte in decimeters aangegeven.

Plaatselijk is het hottesveen, dat in het oorspronkelijke profiel voorkwam, in de trekaten teruggestort.

Uh. Ondiep uitgegraven gronden met "hottesveen": 10 - 20 cm verwerkt zand op ca 40 cm hottesveen op onverwerkt zand.

Het gebied ligt aanzienlijk lager dan de ernaast gelegen zetwallen maar ligt toch nog enkele centimeters boven het winterpeil van de onderbemalen trekaten.

Uk. Vrij diep uitgegraven gronden met kraggebegroeiing: 10 - 25 cm kragge op onverwerkte zandondergrond.

De zandondergrond ligt op ongeveer 10 - 50 cm onder het winterpeil van de onderbemalen trekgraten.

Slik, het bezinksel van allerlei rottende plantendelen, is in deze gebieden weinig of niet gevormd. Daarvoor ligt de kragge te dicht op de vaste ondergrond; plaatselijk rust de kragge zelfs direct op zand.

Ut. In het trekgrat teruggestort "hotterveen"

In een gebied waar het zand ondiep in het trekgrat voorkomt, werden teruggestorte brokken hotterveen aangetroffen. Mogelijk liggen in de diepere trekgraten ook nog brokken hotterveen; dit is echter niet verder nagegaan.

K. Kraggelanden: 20 - 30 cm kragge op dun pappig slik. De zandondergrond bevindt zich ca 150 - 200 cm onder de bovenkant van de kragge.

Begin van kraggegroeï

Van een uitgesproken kraggelaag is hier nog geen sprake. Wel is door een begroeiing van voornamelijk liedodden een min of meer dooreengevlochten wortelnet ontstaan. Het slik dat hier gevormd is, is zeer waterig.

W. Open water.

IV LEGENDA'SCHRIJFING VAN DE CULTUURKAART

Vrij goede graslanden

Deze gronden zijn in gebruik als wei- en hooiland. Het grasbestand is goed en bevat weinig of geen onkruiden.

Matige graslanden

In gebruik als wei- en hooiland. In het grasbestand staan vrij veel onkruiden en enkele biesen.

Verwaarloosde graslanden

Het land wordt geëxploiteerd als weiland, doorgaans voor jongvee, een enkele maal voor melkvee. In het grasbestand staan veel biesen en andere onkruiden, terwijl plaatselijk ook opslag van riet voorkomt.

Verwilderde graslanden

Meestal worden deze gronden bemut als weiland voor jongvee. Het grasbestand bestaat voor het grootste gedeelte uit bentgrassen; riet en mos kunnen plaatselijk vrij veel voorkomen.

Tuinland

Groenten en wat aardappelen zijn de voornaamste producten, die op deze gronden geteeld worden.

Woeste gronden

In het geheel niet geëxploiteerd. De begroeiing bestaat in hoofdzaak uit wat slechte grassen, mossen, gagel en opslag van bramen.

Zeer woeste gronden

In het geheel niet geëxploiteerd. Het land is in hoofdzaak begroeid met een vrijwel ondoordringbare vegetatie van kruipwilgen, bentgrassen, bramen, riet en wat berken.

Goede rietlanden

Het riet, dat in deze gebieden groeit, is van goede kwaliteit en

wordt ieder jaar gesneden en verkocht.

Dule-rietlanden

De dule-rietlanden zijn in hoofdzaak begroeid met lisdodden (dulen) en slecht kort riet. De kwaliteit van het gesneden riet ligt dan ook ver onder die van het riet van de goede rietlanden.

Water met een begin van kraggegroeï

De vegetatie bestaat in hoofdzaak uit lisdodden.

Open water

